

СОНЦЕЦВІТ СИВИЙ (СОНЯНКА СИВА)

Helianthemum canum (L.) Hornem. s.l. (incl. *H. cretaceum* (Rupr.) Juz., *H. cretophilum* Klok. et Dobrocz.)

Родина Чистові — Cistaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Середземноморсько-середньоевропейський вид з диз'юнктивним ареалом. Окремі різновиди інколи розглядаються як самостійні види і в межах рівнинної частини України застосовують на охорону.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пд., Центральна, Сх. Європа. В Україні є три локалітети: Кременецькі гори («Дівочі скелі») (*H. canum* s. str.), береги Сіверського Донця (*H. cretophilum*), р. Айдар (*H. cretaceum*) та Гірський Крим (звичайними є *H. stevenii*, *H. creticola* та *H. orientalis*, які не потребують охорони). Адм. регіони: Тр, Хр, Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій

Вид представлений локальними досить віддаленими популяціями. У межах популяцій досягає рівня домінанта. Розмір і межі популяцій чітко визначаються лімітуючими факторами і мають вигляд плям або вузьких (до 5 м завширшки) смуг вздовж обривів.

Причини зміни чисельності

Вузька еколого-ценотична амплітуда, послаблена конкурентна здатність. При формуванні потужного ґрунту чи затіненні деревним наметом вид зникає.

Умови місцезростання

Росте на столоподібних вершинах, щільних або рихлих вапнякових породах, чи відшаруваннях

у вигляді вузьких (до 3 м) смуг чи на осипах цих вапняків (*H. canum*), на сухих крейдових відшаруваннях річкових долин, балок (*H. cretophilum* та *H. cretaceum*); остання раса заходить у петрофітні степові фітоценози з домінуванням *Carex humilis*. Угруповання відносяться до кл. *Sedo-Scleranthetea* та кл. *Helianthemo-Thymetea*. Ксерофіт, облігатний карбонатofil.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Вічнозелений напівкущик 15–30 см заввишки. Стебло розгалужене, при основі здерев'яніле, лежаче або висхідне. Листки супротивні, ланцетно-овальні, зверху зелені, зісподу сірі або білуваті від густого опушення. Квітки 10–15 мм діаметром, жовті. Суцвіття — рідке гроно (китиця) до 10–15 см завдовжки.

Квітконіжки 5–20 мм дугоподібно відігнуті від стебла. Чашолистки випрямлені. Плід яйцеподібна короткоопушена коробочка. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється у філіалі «Кременецькі гори» ПЗ «Медобори» (*H. canum*), філіалі «Крейдова флора» Українського степового ПЗ, НПП «Святі гори» (*H. cretaceum*). Розробка та дотримання специфічного режиму заповідання. Необхідні картування та моніторинг стану популяцій. Заборонено порушення умов зростання, заліснення схилів, розробка кар'єрів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, ценозоформує, протиерозійне, ґрунтоутвірне.

Основні джерела інформації

Флора УРСР, 1955; Хорология флоры Украины, 1986; ЧКУ, 1996.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: О.Л. Кузьманенко

ПЛЕТУХА СОЛЬДАНЕЛОВА

Calystegia soldanella (L.) R.Br.
(*Convolvulus soldanella* L.)

Родина Березкові — Convolvulaceae

Природоохоронний статус виду

Зниклий в природі.

Наукове значення

Вид на пн.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Атлантичне, Середземноморське, Чорноморське та Каспійське узбережжя, а також де-не-де по берегах Пн. та Пд. Америки, Австралії і Нової Зеландії. В Україні вид зник у всіх відомих локалітетах на Пд. березі Криму (від Севастополя до Судака). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Поблизу Нікітського ботанічного саду популяція зникла вже в 1960-ті рр., а в решті локалітетів до 1980-х рр.

Причини зміни чисельності

Наростання рекреаційного навантаження, створення берегозахисних споруджень.

Умови місцезростання

Пляжі з гальки і піску. Угруповання кл. *Sakiletea maritimaе*. Псамофіт, галофіт, ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина з лежачими пагонами 15–20 см завдовжки. Листки ниркоподібні, до 2–3 см діаметром. Квітки до 5 см діаметром, віночок лійкоподібний, рожевий з білуватими жилками. Приквітки дорівнюють чашолисткам. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у

червні–серпні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Червоної книги Чорного моря (1999). У випадку знаходження заборонено збирання рослин, забудова чи освоєння берегових зон.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, лікарське.

Основні джерела інформації

Вульф, 1966; Ена, 1997; Флора европейской части СССР, 1981; Yena, Filipova, 1999.

Автор: А.В. Ена
Фото: І.І. Мойсієнко

БОРІДНИК ШЕРСТИСТОВОЛОСИСТИЙ

Jovibarba hirta (L.) Opiz (*J. preissiana* (Domin)
Omelczuk et Czopik, *J. hirta* (L.) Opiz subsp.
preissiana (Domin) Soó, *Sempervivum hirtum* L.)

Родина Товстолисті — Crassulaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Карпатський ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Зх., Сх. й Пд. Карпати. В Україні — Мармароські Альпи (г. Піп Іван), Свидовець (гг. Близниця, Герашеска), Чивчин (гг. Чорний Діл, Прелуки). Адм. регіони: Ів, Зк, Чц.

Чисельність та структура популяцій
Популяції невеликі за площею (до 0,5 га), малочисельні (300–400 особин) з піком чисельності на віргінільній стадії.

Причини зміни чисельності
Вузька еколого-ценотична амплітуда, що лімітується факторами природного характеру та відсутністю екоотів відповідного типу.

Умови місцезростання
Верхній лісовий та субальпійський пояси. Росте серед відслонень вапнякових порід на полицях, у тріщинах скель, серед щербенистого рухляку, на крутих схилах (20–50°) пд-

сх., пд. та пд.-зх. експозицій. Є компонентом флористичного складу угруповань асоціації *Festucetum saxatilis*. Облігатний кальцефіл, сукулент.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Багаторічна трав'яна рослина 20–30 см заввишки з прикореневою розеткою зірчасто-розгорнутих товстих листків. Стебло міцне, відстовбурчено-волосисте, більш-менш густо обліснене. Суцвіття багатоквіткове, густе. Пелюстки 15–18 мм завдовжки, зеленкувато-жовті, лінійно-еліптичні, по краях коротко-торочкуваті. Тичинки на третину коротші від пелюсток. Цвіте у липні–серпні. Плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється на території ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Чорний Діл» та Карпатського БЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, культивувати вид у ботанічних садах. Заборонено збирання рослин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Культивують у ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, ґрунтозв'язне, протиерозійне. Як невибагливу декоративну рослину використовують на альпійських гірках та цвинтарях.

Основні джерела інформації

Малиновский, 1998; Чопик, 1976; Флора Восточной Европы, 2001; Чорней, Буджак, 2003; Чорней, Буджак, Загальський та ін., 1999.

Автор: І.І. Чорней
Фото: П. Косінський

БОРІДНИК ПАРОСТКОВИЙ

Jovibarba sobolifera (Sims.) Opiz

Родина Товстолисті — Crassulaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Бореальний вид на пд. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європейський вид: Пн., Центральна та Сх. (Верхньо-Волзький, Волзько-Камський регіони) Європа. В Україні трапляється на Поліссі (пн. частина). Адм. регіони: Вл, Рв, Кв, Чн, См.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисленні, але з великою кількістю особин, нерідко складаються із декількох локусів. Найбільшою із відомих є популяція у Деснянсько-Старогутському НПП, яка займає декілька гектарів у кількох локусах.

Причини зміни чисельності

Витоптування, викопування особин для культивування.

Умови місцезростання

Зростає в світлих сухих соснових лісах, на піщаних місцях Полісся (союзи *Dicrano-Pinion*, *Koelerion glaucae*). Мезоксерофіт. Сукулент.

Загальна біоморфологічна характеристика

Багаторічна товстолиста рослина з прикореневими розетками, які дають численні паросткові розетки.

Прикореневі розетки 2–5 см діаметром, з довгасто-клиноподібними листками, найширшими у верхній третині, розетка зімкнена, майже куляста. Паросткові розетки розкриті, світло-зелені, їх листки яйцеподібні, загострені по краях, вільчасті. Стебло товсте, пряме, опушене м'якими залозистими волосками. Стеблові листки широко- або яйцеподібно-ланцетні, по краю довгівчасті. Квітки зібрані в густе верхівкове суцвіття, яке складається із декількох завійок, правильні, шестичленні, залозистоопушені, віночок світло-жовтий або зеленкуватобілий. Плід — багатолістянка. Цвіте в липні та серпні, плодоносить у вересні. Розмножується переважно вегетативно (розетками), а також насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Необхідні виявлення та охорона нових популяцій виду. Для збереження популяції площею 0,3 га необхідно створити заказник Сосновий Бір біля с. Городок Маневицького району Волинської обл. Охороняється у НПП Деснянсько-Старогутському та «Прип'ять-Стохід», заказнику загальнодержавного значення «Прище» на Рівненщині. Заборонено викопування, порушення місцезростань.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, місцями вводиться в культуру.

Основні джерела інформації

Андрієнко, Шеляг-Сосонко, 1983; Коніщук, 2004; Панченко, 2005.

Автори: Т.Л. Андрієнко, В.В. Коніщук,
С.М. Панченко

Фото: О.А. Жигаленко, В.В. Коніщук (вставка)

